ประโยค ป.ธ. ๘
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๕๒

๑. มุทิตาภาวนำ อารภนฺเตนาปิ น ปฐมำ ปิยปุคฺคลาทีสุ อารภิตพฺพา ฯ น หิ ปิโย ปิยภาวมตฺเตเนว มุทิตาย ปทฏฺฐานำ โหติ ปเคว มชฺฌตฺตเวริโน ฯ ลิงฺควิสภาคกาลกตา อกฺเขตฺตเมว ฯ อติปฺปิยสหายโก ปน สิยา ปทฏฺฐานำ ฯ โย อฏฺฐกถายำ โสฬฺหสหาโยติ วุตฺโต โส หิ มุทิตมุทิโตว โหติ ปฐมำ หสิตฺวา ปจฺฉา กเถติ ตสฺมา โส วา ปฐมำ มุทิตาย ผริตพฺโพ ฯ ปิยปุคฺคลำ วา สุขิตำ วา สชฺชิตำ วา โมทมานำ ทิสฺวา วา สุตฺวา วา โมทติ วตายำ สตฺโต อโห สาธุ อโห สุฏฺฐูติ มุทิตา อุปฺปาเทตพฺพา ฯ อิมเมว หิ อตฺถวสำ ปฏิจฺจ วิภงฺเค วุตฺตำ กถญฺจ ภิกฺขุ มุทิตาสหคเตน เจตสา เอกำ ทิสำ ผริตฺวา วิหรติ เสยฺยถาปิ นาม เอกำ ปุคฺคลำ ปิยำ มนาปำ ทิสฺวา มุทิโต อสฺส เอวเมว สพฺเพ สตฺเต มุทิตาย ผรตีติ ฯ สเจปิสฺส โส โสฬฺหสหาโย วา ปิยปุคฺคโล วา อตีเต สุขิโต อโหสิ สมฺปติ ปน ทุคฺคโต ทุรูเปโต อตีตเมวสฺส สุขิตภาวำ อนุสฺสริตฺวา เอส อตีเต เอวำ มหาโภโค มหาปริวาโร นิจฺจมุทิโต อโหสีติ ตเมวสฺส มุทิตาการำ คเหตฺวา มุทิตา อุปฺปาเทตพฺพา ฯ อนาคเต วา ปน ปุน ตำ สมฺปตฺตึ ลภิตฺวา หตฺถิกฺขนฺธอสฺสปิฏฺฐิสุวณฺณสิวิกาทีหิ วิจริสฺสตีติ อนาคตมฺปิสฺส มุทิตาการำ คเหตฺวา มุทิตา อุปฺปาเทตพฺพา ฯ เอวำ ปิยปุคฺคเล มุทิตำ อุปฺปาเทตฺวา อถ มชฺฌตฺเต ตโต เวริมฺหีติ อนุกฺกเมน มุทิตา ปวตฺเตตพฺพา ฯ สเจ ปนสฺส ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว เวริมฺหิ ปฏิฆำ อุปฺปชฺชติ ตำ เมตฺตายำ วุตฺตนเยเนว วูปสเมตฺวา อิเมสุ จ ตีสุ อตฺตนิ จาติ จตูสุ ชเนสุ สมจิตฺตตาย สีมสมฺเภทำ กตฺวา ตำ นิมิตฺตำ อาเสวนฺเตน ภาเวนฺเตน พหุลีกโรนฺเตน เมตฺตายำ วุตฺตนเยเนว ติกจตุกฺกชฺฌานวเสน อปฺปนา วฑฺเฒตพฺพา ฯ ตโต ปรำ ปณฺจหากาเรหิ อโนธิโส ผรณา สตฺตหากาเรหิ โอธิโส ผรณา ทสหากาเรหิ ทิสาผรณาติ อยำ วิภุพฺพนา สุขำ สุปฺปติอาทโย อานิสำสา จ เมตฺตายำ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพาติ ฯ

๒. เอเกกสฺส เจตฺถ อาสนฺนทฺวเสน เทฺว เทฺว ปจฺจตฺถิกา ฯ เมตฺตาพฺรหฺมวิหารสฺส หิ สมีปาจาโร วิย ปฺริสสฺส สปตฺโต คุณทสฺสน-สภาคตาย ราโค อาสนฺนปจฺจตฺถิโก โส ลหุ โอตารํ ลภติ ตสฺมา ตโต สุฏฺ เมตฺตา รกฺขิตพฺพา ปพฺพตาทิคหนนิสฺสิโต วิย ปฺริสสฺส สปตฺโต สภาควิภาคตาย พฺยาปาโท ทฺวรปจฺจตฺถิโก ตสฺมา ตโต นิพฺภเยน เมตฺตายิตพฺพํ ฯ เมตฺตายิสฺสติ จ นาม โกปณฺจ กริสฺสตีติ อฏฺฐานเมตํ ฯ กรุณาพฺรหฺมวิหารสฺส จกฺขุวิฌฺเญยฺยานํ รูปานํ อิฏฺฐานํ กนฺตานํ มนาปานํ มโนรมานํ โลกามิส-ปฏิสํยุตฺตานํ อปฺปฏิลาภํ วา อปฺปฏิลาภโต สมนุปสฺสโต ปฺพฺเพ วา อปฺปฏิลทฺธปฺพฺพํ อตีตํ นิรุทฺธํ วิปริณตํ สมนุสฺสรโต อุปฺปชฺชติ โทมนสฺสํ ยํ เอวรูปี โทมนสฺสํ อิทํ วุจฺจติ เคหสิตํ โทมนสฺสนฺติอาทินา นเยน อาคตํ เคหสิตํ โทมนสฺสํ วิปตฺติทสฺสนสภาคตาย อาสนฺนปจฺจตฺถิกํ สภาควิสภาคตาย วิเหสา ทฺวรปจฺจตฺถิกา ตสฺมา ตโต นิพฺภเยน กรุณายิตพฺพํ ฯ กรุณญฺจ นาม กริสฺสติ ปาณิอาทีหิ จ วิเหเสสฺสตีติ อฏฺฐานเมตํ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๘
แปล มคธเป็นไทย

๑. แม้พระโยคาวจร ผู้เริ่มมุทิตาภาวนา ไม่ควรเริ่มภาวนา ในบุคคลที่เป็นโทษแก่ภาวนา มีบุคคลที่รักเป็นต้นก่อน ฯ เพราะว่า บุคคลที่รัก หาเป็นปทัฏฐานแห่งมุทิตา ด้วยเหตุเพียงความเป็นที่รักเท่านั้นไม่ จะกล่าวไปไยถึงบุคคลเป็นกลางๆ และบุคคลคู่เวรกันเล่า ฯ ส่วนบุคคลต่างเพศและบุคคลที่ตายแล้ว มิใช่เขต (อารมณ์) ของมุทิตาเลย ฯ ส่วนสหายที่รักมาก พึงเป็นปทัฏฐาน (ของมุทิตา) ได้ ฯ บุคคลที่ท่านเรียกในอรรถกถาว่า สหายใจนักเลงแล เป็นคนร่าเริงบันเทิงแท้ ยิ้มก่อนจึงพูดภายหลัง เพราะฉะนั้น สหายใจนักเลงนั้น พระโยคาวจรพึงแผ่มุทิตาให้ก่อน ฯ หรือพระโยคาวจรได้พบ หรือได้ยินข่าวบุคคลที่รักได้รับความสุขก็ดี มีสุขวัตถุจัดเตรียมไว้แล้วก็ดี กำลังร่าเริงอยู่ พึงให้มุทิตาเกิดขึ้นว่า สัตว์ผู้นี้บันเทิงจริงหนอ โอ สาธุ โอ ดีแท้ ฯ ความจริงพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงอาศัยอำนาจความข้อนี้แหละ ตรัสไว้ในคัมภีร์วิภังค์ว่า หนึ่ง ภิกษุมีจิตประกอบด้วยมุทิตา ย่อมแผ่มุทิตาไปทางทิศหนึ่งอยู่อย่างไร คือ ภิกษุมีมุทิตา แผ่ไปยังสัตว์ทั้งปวง เหมือนอย่างเห็นบุคคลผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นที่รัก เจริญใจแล้ว เป็นผู้ร่าเริง ฉะนั้น ดังนี้ ฯ แม้หากว่า สหายใจนักเลง หรือบุคคลที่รักของเขานั้น เป็นผู้ได้รับความสุขมาแล้วในอดีต แต่บัดเดี๋ยวนี้ เป็นคนเข็ญใจได้ทุกข์ไป พระโยคาวจรพึงระลึกถึงความที่เขาได้รับความสุขอันเป็นอดีตนั่นแหละแล้ว ถือเอาอาการบันเทิงของเขานั่นเอง ให้มุทิตาเกิดขึ้นว่า เขาผู้นี้ในอดีตได้เป็นผู้มีโภคะมาก มีบริวารมาก ร่าเริงอยู่เป็นนิตย์อย่างนี้ ฯ ก็อีกอย่างหนึ่ง พระโยคาวจร พึงถือเอาอาการร่าเริงของเขาที่เป็นอนาคตก็ได้ แล้วยังมุทิตาให้เกิดขึ้นว่า ในอนาคต เขาจักได้สมบัตินั้นอีกแล้วเที่ยวไปด้วยพาหนะพิเศษ มีคอช้าง หลังม้า และวอทองเป็นต้น ฯ พระโยคาวจร ครั้นยังมุทิตาให้เกิดขึ้นในบุคคลที่รักอย่างนี้แล้ว ทีนั้นพึงให้มุทิตาเป็นไปในบุคคลกลาง ๆ ต่อแต่นั้น ในบุคคลคู่เวรกัน พระโยคาวจรพึงให้มุทิตา เป็นไปตามลำดับ

ด้วยประการฉะนี้ ฯ ก็ถ้าปฏิฆะในบุคคลคู่เวรกัน เกิดขึ้นแก่พระโยคาวจรนั้น ตามนัยที่กล่าวไว้แล้วในก่อนนั่นแล เธอพึงระงับมันเสีย ตามนัยที่กล่าวไว้แล้วในเมตตาภาวนานั่นแหล่ะ แล้วทำสีมสัมเภท โดยความเป็นผู้มีจิตเสมอในคน ๔ คน คือ ในคน ๓ คนนี้ และในตัวเอง ส้องเสพ เจริญ ทำให้มาก ซึ่งนิมิตนั้น ก็จะให้อัปปนาเจริญได้ ด้วยอำนาจแห่งฌาน ๓ (ในจตุกกนัย) และฌาน ๔ (ในปัญจกนัย) ตามนัยที่กล่าวไว้แล้วในเมตตาภาวนานั่นแล ฯ ต่อแต่นั้นไป วิกุพพนา(การทำให้ต่างๆ)นี้ คือ มุทิตาภาวนา เป็นอโนธิโสผรณา ด้วยอาการ ๕ เป็นโอธิโสผรณา ด้วยอาการ ๗ เป็นทิสาผรณา ด้วยอาการ ๑๐ และอานิสงส์ทั้งหลายมีข้อว่า หลับเป็นสุข เป็นต้น บัณฑิตพึงทราบ ตามนัยที่กล่าวไว้แล้วในเมตตาภาวนานั่นแล ฯ

๒. อนึ่ง บรรดาพรหมวิหาร ๓ อย่างนี้ แต่ละอย่างมีข้าศึกอย่างละ ๒ ๆ โดยเป็นข้าศึกใกล้และข้าศึกไกล ฯ แท้จริง ราคะเป็นข้าศึกใกล้ของเมตตาพรหมวิหาร เพราะความที่เมตตากับราคะมีส่วนเสมอกัน โดยมองดูแต่ส่วนที่เป็นคุณ ดุจข้าศึกของคนที่เที่ยวอยู่ใกล้ ๆ ฉะนั้น ราคะนั้นย่อมได้ช่องโดยเร็ว เพราะฉะนั้น พระโยคาวจรต้องรักษาเมตตาให้ดีจากราคะนั้น พยาบาทเป็นข้าศึกไกล (ของเมตตาพรหมวิหาร) เพราะมีส่วนเข้ากันไม่ได้โดยส่วนของตน ดุจข้าศึกของคนที่มันซุ่มอยู่ในที่รกชัฏภูเขาเป็นต้น เพราะฉะนั้น พระโยคาวจร จึงไม่ควรกลัวแต่พยาบาทนั้น เจริญเมตตาไปเถิด ฯ ข้อที่ว่า บุคคลจักเจริญเมตตาด้วยทำความโกรธเคืองไปด้วย นั่นมิใช่ฐานะที่จะเป็นไปได้ ฯ เคหสิตโทมนัส (ความเสียใจอาศัยกามคุณ) อันมาแล้วโดยนัยเป็นต้นว่า เมื่อบุคคลตามพิจารณาเห็นความไม่ได้รูปทั้งหลาย ที่พึงรู้ทางจักษุ อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารื่นรมย์ใจ ประกอบไปด้วยโลกามิสโดยความไม่ได้ก็ดี ตามระลึกถึงรูปารมณ์ที่ตนไม่เคยได้มาก่อน ที่ล่วงไปแล้ว ที่ดับไปแล้ว ที่แปรปรวนไปแล้วก็ดี โทมนัสย่อมเกิดขึ้น โทมนัสใดมีรูปอย่างนี้ โทมนัสนี้ ท่านเรียกว่า เคหสิตโทมนัส ดังนี้ เป็นข้าศึกใกล้ของกรุณาพรหมวิหาร เพราะมีส่วนเสมอกันโดยมองดูแต่วิบัติ

วิหิงสา เป็นข้าศึกไกล (ของกรุณาพรหมวิหาร) เพราะมีส่วนเข้ากันไม่ได้โดยส่วนของตน เพราะฉะนั้น พระโยคาวจรจึงไม่ควรกลัวแต่วิหิงสานั้นเจริญกรุณาไปเถิด ฯ ข้อที่ว่า บุคคลจักทำความกรุณาไปด้วย จักเบียดเบียน (สัตว์) ด้วยเครื่องประหาร มีฝ่ามือเป็นต้นด้วย นั่น มิใช่ฐานะที่จะเป็นไปได้ ฯ